

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

INTRODUCTION INFORMATION TECHNOLOGIES ON THE STAGE OF PRE-TRIAL INVESTIGATION

Погорілецька А.В., старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін

*Криворізький факультет
Національного університету «Одеська юридична академія»*

У статті досліджено основні питання впровадження інформаційних технологій на стадії досудового розслідування. Окреслено загальні проблеми впровадження і застосування норм КПК України на початку стадії досудового розслідування. Визначено порушення уповноважених представників правоохоронних органів щодо невнесення інформації про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Розкрито можливості електронного елемента кримінального провадження, який передбачає можливість внесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань додаткових сканованих копій документів, що містяться у матеріалах кримінального провадження. Визначено проблеми, що потребують уточнень і відповідних змін у законодавстві, серед яких одна з основних – це закріплення обов'язку слідчого та процесуального керівника вносити до реєстру скановані копії документів, які містяться у матеріалах кримінального провадження, що спростить процедуру перевірки та прискорить розслідування кримінального провадження у розумні строки.

На сучасному етапі інформатизації правоохоронних органів приділено увагу автоматизованій інформаційній системі оперативного призначення, яка містить у собі інформаційно-комунікаційний комплекс, спрямований на формування і збір відомостей, утворених під час оперативно-розшукової діяльності.

Розглянуто проблемні елементи впровадження системи «Електронного суду» в Україні, визначено загальні питання функціонування цієї системи на сьогоднішній день. Охарактеризовано електронне кримінальне провадження, можливостями якого передбачено отримання доступу до матеріалів, створених на стадії досудового розслідування у вигляді сканованих копій.

Проаналізовані норми кримінально-процесуального законодавства з питань впровадження необхідності відеофіксації обшуку як слідчої (розшукової) дії зроблено висновок, що встановлення обов'язкової відеофіксації будь-якого виду слідчої (розшукової) дії є ефективним засобом для більш швидкого пристосування до реалій інформаційно-технологічного процесу в умовах реформування. Запропоновано ввести відеофіксацію і в інші слідчі (розшукові) дії.

Ключові слова: досудове розслідування, інформаційно-комунікаційний комплекс, Єдиний реєстр досудових розслідувань, автоматизована інформаційна система оперативного призначення, електронне кримінальне провадження.

In the article investigational basic questions of introduction of information technologies are on the stage of pre-trial investigation. Outlined general issues of introduction and application of norms of criminal codex of Ukraine of Ukraine at the beginning of the stage of pre-trial investigation. Certainly violation of the authorized representatives of law enforcement authorities in relation to unbringing of information about criminal offence to the Unique register of pre-trial investigations.

Possibilities of electronic element of criminal realization, that envisages possibility of bringing to the Single register of pre-trial investigations the additional scanned copies of documents that is contained in materials of criminal realization, are exposed. Problems, that need clarifications and corresponding changes in a legislation, among that one of basic, are certain - it fixing of duty of investigator and judicial leader to bring in to the register the scanned copies of documents, that is contained in materials of criminal realization that will simplify procedure of verification and will accelerate investigation of criminal realization in clever terms.

On the modern stage present of informatization of law enforcement agencies, attention is paid to the automated information system of operational purpose, which includes information and communication complex aimed at the formation and collection of information generated during operational and investigative activities.

The problem elements of introduction of the system «the Electronic court» are considered in Ukraine, the general questions of functioning of this system are certain for today. Electronic criminal realization, possibilities of that are envisage the receipt of access to the materials created on the stage of pre-trial investigation as the scanned copies, is described.

Analysed norms of the criminal procedure legislation on the introduction of the need for video recording of the search as an investigative (search) action are analyzed, it is concluded that the establishment of mandatory video recording of any type of investigative (search) action is an effective means for faster adaptation to the realities of information technological process in terms of reform. It is proposed to introduce video recording in other investigative (search) actions.

Key words: Pre-trial investigation, information and communication complex, Unified register of pre-trial investigations, automated information system for operational purposes, electronic criminal proceedings.

Сьогодні інформаційні технології та їх розвиток є невіддільною частиною життєдіяльності і функціонування не тільки кожного громадянина, а і суспільства та держави загалом. Бурхливий розвиток інформаційних процесів, впровадження нових заходів, досягнень і технологій у усі сфери суспільного життя в Україні, з одного боку, зумовило можливість інформаційного розвитку нашої держави, з іншого – стало фактором зростання кількості злочинів та вдосконалення засобів і способів здійснення злочину. Така ситуація значно ускладнює здійснення оперативно-службової діяльності правоохоронними органами у векторі запобігання, виявлення та протидії злочинності, що взагалі є найважливішим завданням такої діяльності, а також зумовлює необхідність вдосконалення впроваджених засобів, механізмів і розробки нових підходів їх застосування.

Відомо, що розвиток інформаційних систем в Україні на сучасному етапі науковці характеризують, як не достатньо високий і такий, що потребує більш значних процесів впровадження інформаційних технологій у сфері діяльності всіх гілок влади, при цьому значну увагу слід приділити саме впровадженню у діяльність правоохоронних органів засобів інформаційних комунікацій, які прискорять стадію досудового розслідування, що має проводитись у розумний строк розслідування злочинів. Саме тому питання вдосконалення та розвитку інформаційно-технологічних процесів у сфері функціонування правоохоронної діяльності набуває особливої актуальності.

Проблемам впровадження інформаційних технологій у діяльність правоохоронних органів присвячено наукові доробки І. Арістової, І. Бачило, П. Біленчука, Р. Калужного,

І. Катеринчука, С. Кулицького, А. Марущака, Г. Фороса, Т. Часової та інших.

Одним із перших кроків впровадження інформаційних ресурсів у стадію досудового розслідування злочинів стало прийняття у 2012 році Кримінального процесуального кодексу України, яким у досудове розслідування, як одну із стадій кримінального провадження, було введено новий інформаційно-комунікаційний ресурс – Єдиний реєстр досудових розслідувань (ЄРДР). При цьому стадія досудового розслідування може починатись тільки з внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР. Це своєю чергою повинно було зробити більш прозорим стадію досудового розслідування, підвищити рівень контролю процесуальних керівників в особі прокурорів, однак введення цього реєстру привело до невнесення відомостей до ЄРДР представниками правоохоронних органів.

Варто зауважити, що ст. 214 КПК України чітко регламентує, що слідчий, дізнавач, прокурор негайно, протягом 24 годин після надання заяви-повідомлення про вчинене правопорушення, повинен внести відомості, зазначені у заяві-повідомленні до ЄРДР. Але на цей час ми спостерігаємо велику кількість зловживань з боку представників правоохоронних органів, які не перевіряють факти, викладені у заяві-повідомленні про злочин, протягом 24 годин з моменту надходження заяви, вказуючи заявникам на те, що їм потрібно перевірити факти, викладені особою у цій заяві, а це займе певний час, який перевищує 24 години.

На цей час за фактами, які викладаються заявниками про вчинене кримінальне правопорушення, представниками відділень поліції Головного управління Національної поліції, кримінальних провадження не порушують, відповідні відомості до ЄРДР не вносять, а зі змісту їх доводів заявникам, які повідомили про кримінальне правопорушення, вбачається, що ніхто не збирається проводити відповідні розслідування і вносити відповідні відомості до ЄРДР.

При цьому ця бездіяльність представників правоохоронних органів не відповідає нормам статей КПК України та суперечить Наказу Генерального прокурора України № 139 від 06 квітня 2016 року. Тому заявники вправі оскаржити бездіяльність представників правоохоронних органів щодо невнесення даних відомостей до ЄРДР, звернувшись з цією скаргою до суду.

Цікавим є той факт, що, як зазначає науковець Т. Часова, у ЄРДР міститься електронний елемент кримінального провадження, який дозволяє і надає технічну можливість додавати скановані копії всіх документів, які зібрані і отримані за даним кримінальним провадженням, але слідчі та прокурори не виконують рекомендації щодо внесення всіх відомостей за кримінальним провадженням до ЄРДР, розуміючи цю опцію як можливість ЄРДР, а не як обов'язок [1, с.39]. Це своєю чергою потребує уточнень і відповідних змін у законодавство, яке закріпить обов'язок слідчого та процесуального керівника вносити до реєстру скановані копії документів, які знаходяться у матеріалах кримінального провадження, що спростить процедуру перевірки процесуальним керівником матеріалів кримінального провадження і прискорить розслідування цього провадження у розумні строки, передбачені КПК України.

Значної уваги на шляху інформатизації правоохоронних органів заслуговує Наказ № 870 МВС України від 20.10.2017 року «Про затвердження положення про автоматизовану інформаційну систему оперативного призначення єдиної інформаційної системи МВС», яким було затверджено Положення про автоматизовану інформаційну систему оперативного призначення єдиної інформаційної системи МВС. Своєю чергою автоматизована інформаційна система оперативного призначення (АІС ОП) представляє собою інформаційно-комунікаційний комплекс, спрямований на формування і збір відомостей, утворених під час оперативно-розшукової діяльності.

Основною задачею АІС ОП є інформаційне забезпечення оперативно-розшукової діяльності органів Національної поліції України; процедурний контроль управлінських рішень керівництвом; об'єднання в єдиному інформаційно-комунікаційному комплексі всієї інформації щодо зібраних і утворених відомостей під час оперативно-розшукової діяльності органів Національної поліції України.

АІС ОП містить у собі інформаційний ресурс відомостей щодо набору даних щодо осіб та подій, стосовно яких ведуться оперативно-розшукові дії працівниками Національної поліції України. При цьому у АІС ОП ведеться чіткий облік щодо інформації про особу, яка повідомляється особами-інформаторами або отримана у результаті проведення оперативно-розшукових заходів у рамках оперативно-розшукової діяльності за кримінальними провадженнями.

Також розроблено комплекс захисту АІС ОП, що в сучасних умовах розвитку інформаційних технологій і можливостей деяких осіб «обійти» системи захисту даних інформаційних систем, які можуть полягати у різного роду доступу чи контролю над системою АІС ОП.

Сьогодні у сучасних умовах існують різні способи захисту інформаційних комп'ютерних систем. Насамперед це комплекс технічних засобів – контроль доступу у приміщення, фізичні способи захисту кабельної системи, захист систем електроживлення тощо; програмні засоби, які полягають у розробці та застосуванні антивірусних програм, систем розмежування повноважень, засобів контролю доступу до файлів; різноманітні способи шифрування (криптографічні способи), які використовуються з метою обмеження несанкціонованого доступу до баз даних інформаційних систем. Також система способів захисту інформаційного простору включає в себе правові прийоми, які полягають у створенні адміністративно-правових і кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за несанкціоноване використання даних [2]. Отже, можна стверджувати, що існує гостра необхідність вдосконалення захисту інформаційного простору, що потребує своєю чергою створення комплексної дієвої системи інформаційної безпеки правоохоронних органів, в межах якої повинні бути визначені загальні положення, цілі, принципи та напрями запровадження, а також підтримка надійної системи інформаційної безпеки правоохоронних органів України.

На жаль, інформаційні процеси, що відбуваються в Україні у сфері впровадження інформаційних технологій у діяльність правоохоронних органів, потребують значних вдосконалень і доробок, які повинні забезпечити ефективну роботу не тільки представників відділень поліції Головного управління Національної поліції, а й ефективну роботу процесуальних керівників на стадії досудового розслідування. Це пов'язано як з не достатньо швидким реформуванням законодавства у цьому напрямку, так і з повільним впровадженням інформаційно-комунікаційних комплексів у практичну роботу правоохоронних органів України. На жаль, одним із прикладів повільного впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у прозорість роботи системи судових органів є впровадження інформаційного комплексу «Електронний суд», повноцінна робота якого на цей час у повному об'ємі так і не розпочата. Зараз у зв'язку з обмеженнями, пов'язаними з карантинними заходами, не всі пункти видачі електронних підписів повноцінно працюють, крім того, не зручним є місце розташування цих пунктів з видачі сертифікованих цифрових ключів, які можна отримати тільки в обласному центрі, а в зв'язку з тим, що цей ключ можна отримати тільки особисто, виникають певні обмеження громадян щодо доступу до правосуддя засобами системи «Електронний суд». Під час реєстрації у цій системі користувач отримує тільки повістки та ухвали і рішення суду, однак доступу до всіх документів, які містяться в матеріалах справи, він не має. Крім того, слід відмітити, що інформаційно-комунікаційна система «Елек-

тронний суд» не коректно перекладає назви судів і певні процесуальні рішення за процесуальними провадженнями та справами, що призводить до недовіри до правосуддя і діяльності суду з боку громадян.

Подібну до «Електронного суду» систему електронного документообігу запроваджено для представників правоохоронних органів у вигляді системи електронного кримінального провадження, що дозволить одержувати доступ до доказів, отриманих під час стадії досудового розслідування, що своєю чергою спрощує прокурорський нагляд за проведеними під час досудового розслідування кримінально-процесуальними заходами та прийнятими рішеннями, надає доступ до сканованих копій документів, які містяться у кримінальному провадженні, з залученими відеоматеріалами, отриманими за цими провадженнями.

Так, норми Закону України №2213-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування» ввели обов'язок відеофіксації проведення такої слідчої дії, як обшук, а також під час розгляду клопотань слідчим суддею за винятком вирішення питання про проведення негласних слідчих (розшукових) дій [3]. При цьому відеозапис, забезпечений слідчим, прокурором, є невід'ємним додатком до протоколу обшуку.

Введені в кримінальне процесуальне законодавство зміни щодо впровадження необхідності відеофіксації обшуку як слідчої (розшукової) дії є кроком до розвитку сучасних інформаційних технологій та їх використання в оперативно-службовій діяльності правоохоронних органів в умовах реформування, проте недостатнім, оскільки встановлення обов'язкової відеофіксації будь-якого виду слідчої (розшукової) дії є доцільнішим на шляху до більш швидкого пристосування до реалій інформаційно-технологічного процесу в умовах реформування. При цьому вважаємо за доцільне ввести відеофіксацію і в інші слідчі (розшукові) дії.

Розглянемо цей напрям впровадження відеофіксації з залученням відеозапису до матеріалів електронного кримінального провадження на прикладі такої слідчої (розшукової) дії, як допит особи. Слідчий, прокурор на вимогу статті 104 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) складає протокол допиту за результатами проведення допиту особи, вказавши в ньому всі отримані факти, які, на його суб'єктивну думку, мають значення для встановлення істини по кримінальному провадженню [4].

Під час встановлення обов'язковості відеофіксації технічними засобами процесу допиту відкриваються можливості досягнення таких цілей:

- 1) прозорість проведення процесуальної дії;
- 2) відсутність можливості психологічного тиску на допитувану особу зі сторони особи, що проводить допит, спонукання до компромісів, використання погроз, спроби залякування, перекручування співробітником органів досудового розслідування інформації, наданої допитуваним, в зручному для досудового розслідування джерелі тощо;
- 3) можливість під час перегляду відеозапису проведення допиту, виокремлення та зазначення фактів і відомостей, які з будь-якої причини не мав можливості зафіксувати слідчий, прокурор у протоколі допиту;

4) можливість спостерігати істинні емоції допитуваної особи у процесі допиту під час кожного питання, отриманого цією особою.

Вочевидь, маючи відеоматеріали із проведеним допитом, можна залучити спеціалістів зі сфери психології, які шляхом проведення детального аналізу моделі поведінки допитуваної особи можуть виявити неправдиву інформацію, як під час відповідей, так і протягом усього процесу допиту взагалі, а саме:

- викрити спроби замовчування або спотворення відомої допитуваній особі правдивої інформації;
- розпізнати страх викриття або запал від введення в оману співробітників органів досудового розслідування;
- викрити невдало обрану лінію поведінки;
- проаналізувати та охарактеризувати голос допитуваної особи, а саме тон голосу, наявність пауз під час відповідей на питання, допущення мовних помилок;
- дослідити мімічні ознаки (вирази обличчя);
- викрити наявність ознак розладу вегетативної нервової системи тощо.

Аналогічні аргументи повною мірою можуть довести необхідність введення обов'язкової відео фіксації й інших слідчих (розшукових) дій, де домінують необхідність отримання відомостей від особи, щодо якої такі дії проводяться, а саме пред'явлення особи для впізнання, пред'явлення речей для впізнання, пред'явлення трупа для впізнання, освідування особи.

Таким чином, враховуючи вищезазначене та аналізуючи вищевикладені аргументи, з метою більш швидкого пристосування до реалій сучасного інформаційно-технологічного процесу в оперативно-службовій діяльності правоохоронних органів в умовах реформування, вважаємо за доцільне прискорити процес впровадження електронного кримінального провадження для більш ефективного функціонування стадії досудового розслідування шляхом впровадження змін у певні статті Глави 20 Розділу III КПК України «Слідчі (розшукові) дії», зобов'язання співробітників органів досудового розслідування, що проводять слідчі (розшукові) дії, до обов'язкової відеофіксації під час проведення таких слідчих (розшукових) дій:

- 1) допит (ст. 224 КПК України);
- 2) пред'явлення особи для впізнання (ст. 228 КПК України);
- 3) пред'явлення речей для впізнання (ст. 229 КПК України);
- 4) пред'явлення трупа для впізнання (ст. 230 КПК України);
- 5) освідування особи (ст. 241 КПК України).

Вищезазначені проблеми, що стосуються недостатнього та малоєфективного застосування інформаційних технологій у сфері здійснення оперативно-службової діяльності правоохоронних органів, потребують детального наукового опрацювання та пошуку ефективних шляхів їхнього вирішення шляхом внесення змін в КПК України та суміжних нормативно-правових актів, пов'язаних з впровадженням інформаційних технологій, які адаптують сучасний інформаційний прогрес до європейських стандартів розслідування кримінальних правопорушень і стануть надзвичайно важливим механізмом розв'язання зазначених проблем, які в подальшому повинні знайти висвітлення у наукових доробках авторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Часова Т. Кримінально-процесуальне доказування злочинів у сфері економіки в умовах інформатизації суспільства. *Вісник АПВТ*. 2020. № 1–2. С. 36–42.
2. Цимбалюк В.І., Олексін Ю.П., Міщук І.В., Петровський О.М., Сахнюк В.В. Проблеми та перспективи удосконалення законодавства щодо інформаційного забезпечення правоохоронних органів / *SworlD Orgcom*. URL: <https://www.sworld.com.ua/simpoz9/30.pdf> (дата звернення: 29.08.2020).
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування: Закон України від 16.11.2017 р. № 2213-VIII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/%202213-19#Text> (дата звернення: 29.08.2020).
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17.#Text> (дата звернення: 29.08.2020).